

מנשה לויך, שמשון ודלילה, טרגדיה מהזמן החדש ('אלף' תל-אביב, 1985)

'שמשון ודלילה' אינו מחזה חדש. הוא היה שמור עם המחבר בכתובים במשך שנים רבות, אולם רק עתה יצא לאור לראשונה. לויך בוחר לטפל בגיבוריו בסגנון של קומדיה סאלונית, מודרנית, שנונה ומתפלספת, למרות שהמחזה קרוי משום מה, טרגדיה. אין במחזה כל ניסיון או יומרה לשהזור בדיוני של הנושא המקראי, אלא להיפך — המחזאי מעמיד במתכוון נקודת ראות של ריחוק היסטורי, כאשר הגיבורים שמשון ודלילה המצויים בהווה, בני המאה העשרים, מתחכמים ומתפלספים אודות שמשון ודלילה המקראיים ורואים בהם מודלים וארכיטיפים המניצגים את משחק המינים הנצחי בין היפהפיה הקטלנית, המשוועי-ממת, לבין הגבר הגברתן, הכל יכול, הנופל בפח והמסגיר את סוד כוחו לדלילה, זו הנצחית, האקטואלית תמיד. מלבד שמשון ודלילה מופיעים במחזה, בין השאר, הלך, שהוא מעין דובר ניטראלי, מפוקה וערמומי, המשימש במובן מסוים כמעין מקהלה, וצלמונע, המייצג את האינטרס של הפלישתים, או ליתר דיוק, את ההגיון ההיסטורי האוביקטיבי, כשהוא מזהיר את דלילה בפני שמשון ובפני הצפוי לה. המחזה גדוש אנטרונוזמים המבליטים

את נקודת הראות האקטואלית והאליומנית של סיפור המעשה. מדברים על אופרה ועל מרלון דיטרוי, על פרויד ושקספיר, ז'אן דארק ודוסטויבסקי וכיו"ב. גיבוריו של לויך מודעים מאד לכך שאין הם בני אדם אלא סמלים וגיבורים של מיתוס. תודעה זו יוצרת בהם מפעם לפעם מעין רצון להשתחרר מהגורל הכפוי הזה, רצון שהוא רק חלק מהמשיח המיטוטני שהגיבורים משיחקים, 'פזוה' ריטורית יותר מאשר מניע של ממש. "מאמין אתה שנילדתי להיות מיתוס?" שואלת דלילה את הלך. "נבל", היא אומרת לצלמונע, "אתה רוצה לעשות ממני סמל והחליל לדורות" וכיו"ב.

'שמשון ודלילה' הוא מחזה שכולו התחכמות. הדיואלוג מבריק והמיזאנסצנה עשירה. אננם יש בו פוטנציאל בימתי עשיר ומגוון, משיח של מסכות, קרקס, קאבארט וכיו"ב, אולם התחכמות בלבד עדיין אינה יוצרת מחזה. לכל היותר היא קובעת טון מסוים ומסוייעת ליצירת אווירה וסגנון שהם רק יסוד אחד בתוך מערך אסתטי רחב יותר שלא הגיע כאן לדין ביטוי משמעותי. כל אחד מן הרעיונות המבריקים המצויים במחזה בשפע נותר כגילוי מבריק, פיסאנטי, תרגיל וירטואוזי, אבל בסך הכל גדוש וצפוף. יש במחזה למעשה גיבור אחד — המחזאי — המדבר בכמה קולות מפי גיבוריו, החוזרים טוב ורוב באותו טון מתחכם ומתפלסף על אותו מוטיב: הגיבור בעיני עצמו כארכיטיפ המייצג את המאבק בין כוחות קבע נצחיים ב"קרקס החיים" בו כולנו צופים וגם גיבורים בדראמה הנצחית של שמשון ודלילה.

חשיבותו של המחזה היא בעיקרה באיכות הלשונית-סגנונית שלו. יש בו עניין לחוקר הדראמה יותר מאשר לבמאי ולתיאטרון. לויך מפגין מקוריות, שנינות ווירטואוזיות רבה בשימוש בלשון הבמה וכל מי שיבוא ללמוד את התפתחות דרכי השיח במחזה המקראי המודרני (וההטוואה עם מהותיו המקראיים של בנימין גלאי מתבקשת כאן מאליה), ואת דרכי ההתפתחות של העברית הבימתית בכלל, ימצא במחזה עניין רב, דוגמא מוצלחת להישג מקורי ואמיתי בתחום מסוים ומוגדר של הכתיבה המחזאית.

קנה גמל 104